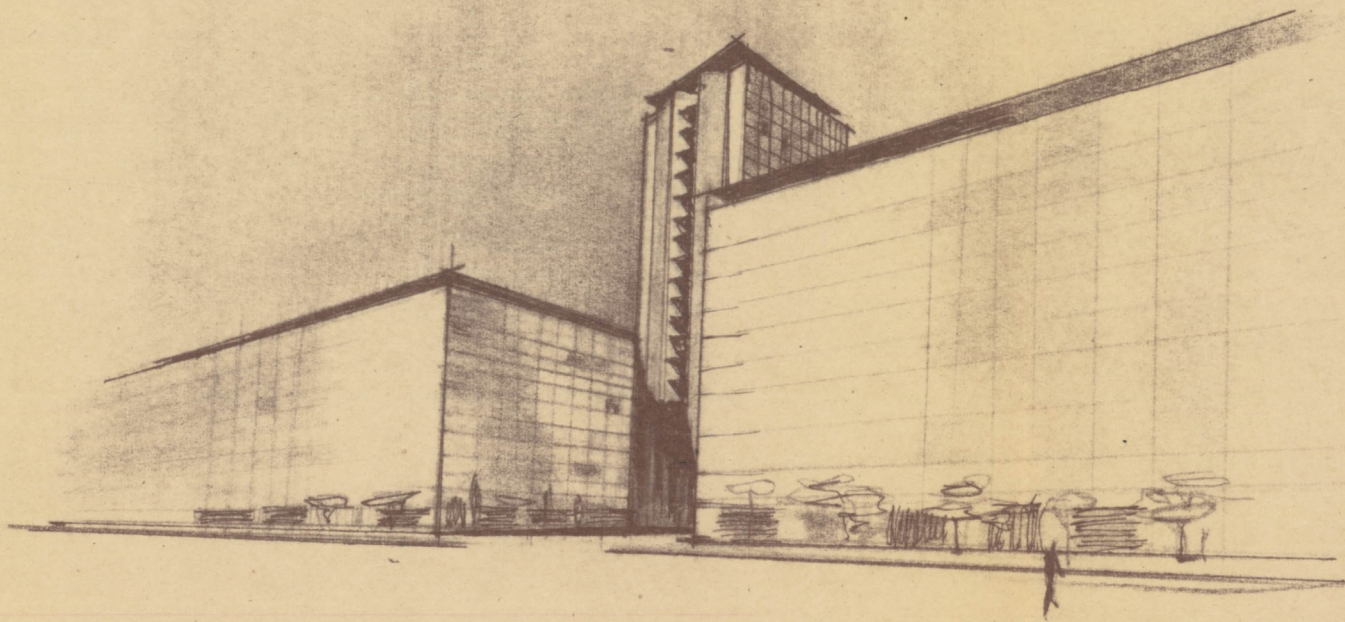

Día Internacional da Muller

8 de marzo de 2024

EXPOSICIÓN VIRTUAL

M^a del
**MILAGRO REY
HOMBRE**

**galegas
destacadas (2)**

ARQUIVO
DO REINO
DE GALICIA

INTRODUCCIÓN

O Arquivo do Reino de Galicia celebra o **DÍA INTERNACIONAL DA MULLER do 2024** destacando a figura da arquitecta **MARÍA del MILAGRO REY HOMBRE**, pioneira no ámbito da **arquitectura galega** polo seu labor no exercicio dunha **profesión** que ata non hai tanto considerábase exclusivamente **masculina**.

Foi unha muller **loitadora**, cunha **vocación** clara, á que non lle amedrentaba nadar **contra corrente**, consciente de estar abrindo **novos camiños**.

Esta **exposición** mostra unha pequena **escolma** das súas **obras** conservadas no fondo documental da **Delegación da Coruña do Colexio Oficial de Arquitectos de Galicia**, xunto con outros documentos tamén custodiados no Arquivo do Reino de Galicia que **ilustran** e contextualizan a súa **traxectoria** vital e profesional.

Con esta homenaxe o arquivo continúa a serie denominada **GALEGAS DESTACADAS**, coa que pretende dar a coñecer mulleres que se distinguiron no seu tempo en calquera eido.

El Arquitecto,
M^a del Milagro Rey

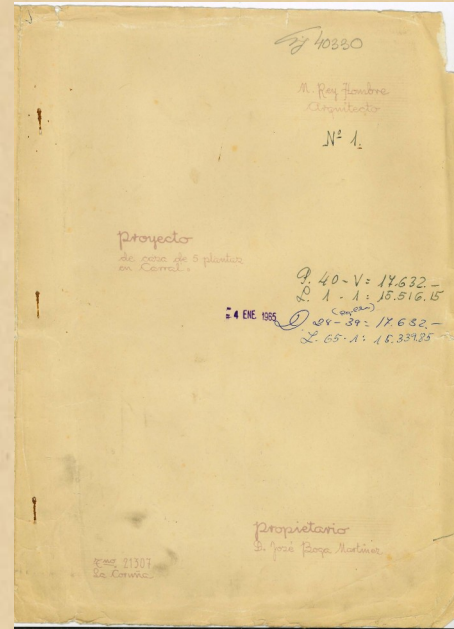
Firma autógrafa da "arquitecto"
M^a del Milagro Rey Hombre
Data: 1964-10-26. A Coruña
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40332/52
Extraída do proxecto para oficinas e
almacéns na canteira de Eirís (A
Coruña)

Mª DEL MILAGRO REY HOMBRE NO ARQUIVO DO REINO DE GALICIA

Os **colexios de arquitectos** foron creados en España en 1929, momento no que se impón a colexiación como **requisito** previo para o **exercicio** da profesión. O **Colexio Oficial de Arquitectos de Galicia (COAG)** créase no ano 1973, por segregación do de León, Asturias e Galicia.

A documentación producida pola **Delegación da Coruña do COAG** abarca un período cronolóxico entre 1935 e 1994. Trátase de **expedientes de visado** de proxectos creados por profesionais colexiados, dos que a **porcentaxe de mulleres** aproxímase ao dez por cen.

Entre elas atópase a arquitecta **María del Milagro Rey Hombre** cuxos traballos, un total de 1.493, comprenden tanto proxectos de **obra nova**, dos que só un terzo foi executado; como intervencións de **reforma**; informes **periciais** ou traballos de **urbanización**. A maioría dos proxectos de obra nova son de carácter **residencial**, pero tamén os hai de carácter **industrial** ou de índole **relixioso**. Conta ademais con proxectos de inmobles destinados a hoteis, oficinas, instalacións deportivas, colexios ou centros sanitarios. A documentación data dos **anos 1961-1987**.

Proxecto de edificio de cinco plantas en Carral/ Mª del Milagro Rey Hombre

Data: 1961-09. A Coruña
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40330/1
[O seu primeiro proxecto visado]

Solicitud do libro de ordes e asistencias para a execución dunha obra, dirixida á Delegación da Coruña do COAG

Data: 1964-02-09. A Coruña
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 42094/901

De conformidad con lo dispuesto en la Orden del Ministerio de la Vivienda de 9 de Junio de 1971, participo a Vd. que con fecha _____ de _____ se da consentimiento a la ejecución de la obra que a continuación se detalla y al efecto la ruego me facilite el correspondiente "Libro de Ordenes y Asistencias"

Obras: REFORMA BAJO COMERCIAL
Situación: SANCHEZ BREGUÑA, 7- LA CORUÑA
Arquitecto Director: Mª DEL MILAGRO REY HOMBRE
Arquitecto Técnico o Aparejador: JOSÉ LUIS LANZA DE LA LONGORRA
Construcción: _____
Propietario: BANCO OCCIDENTAL

Dios guarde a Vd. muchos años.
LA CORUÑA, 9 de FEBRERO de 197 7
EL ARQUITECTO DIRECTOR DE LA OBRA.

Mª DEL MILAGRO REY HOMBRE
ARQUITECTA

Sr. Presidente de la Delegación del Colegio Oficial de Arquitectos
LA CORUÑA

VIDA PERSOAL E FORMACIÓN

María del Milagro Rey Hombre naceu en 1930, casualmente en Madrid. A súa familia residía na Coruña, na rúa Fontán, onde seu pai, o arquitecto racionalista **Santiago Rey Pedreira**, tiña o estudio, espazo ao que a pequena accedía sempre que podía, abraida por aquel mundo cheo de libros e revistas con referencias a escolas de deseño e arquitectura como a **Bauhaus**. En 1938 fixaron o seu domicilio nunha das novas casas de "Ciudad Jardín", obra do arquitecto.

A Coruña: Praia e Cidade Xardín

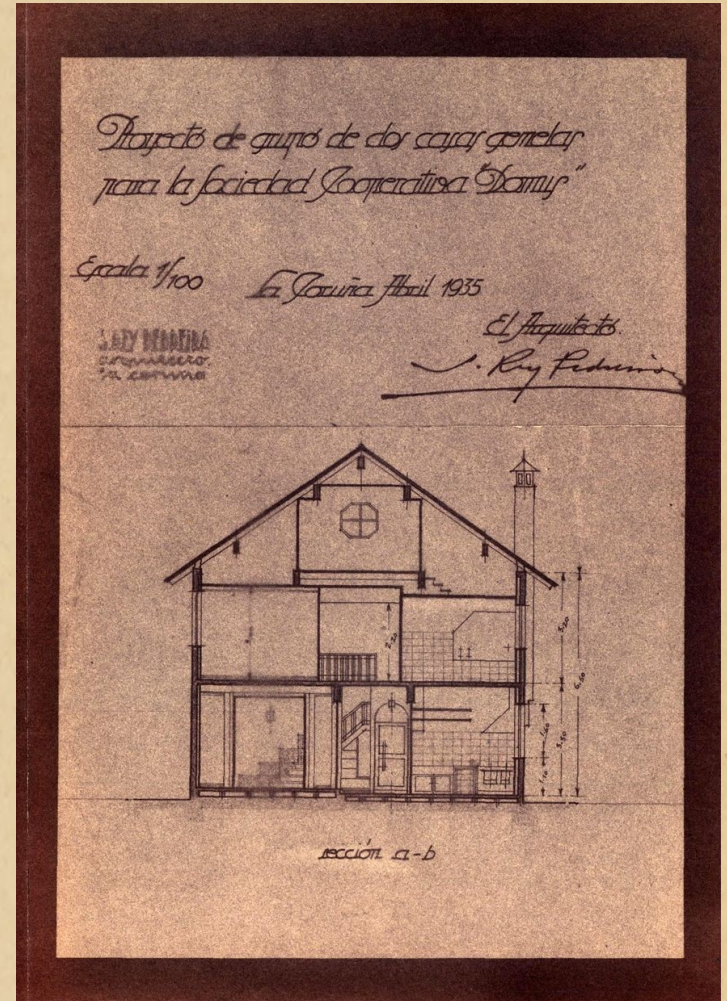
Data: 1935
Colección de postais
Signatura: 634
[Ao fondo á esquerda, o Colexio da Compañía de María]

Por cuestións de saúde, a nena María del Milagro estudou na casa despois de ter asistido pouco tempo ao colexio da "Compañía de María", ao que volvería para cursar o bacharelato logo dunha curta estancia no centro laico "Academia Colegio Galicia", considerado pola súa nai pouco axeitado socialmente.

En 1946 conseguiu o premio extraordinario na reválida, feito que foi recompensado polo seu pai co financiamento dos seus estudos en Madrid, respectando finalmente a súa decisión de ser "arquitecto".

Proxecto de grupo de dúas casas xemelgas
para a Sociedade Cooperativa Domus.
Sección a-b/ Santiago Rey Pedreira

Data: 1935-04. A Coruña
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40082/256
[Vivenda familiar]

VIDA PERSOAL E FORMACIÓN

En 1954 completou as condicións de **acceso** aos estudos de **Arquitectura**, despois de superar as materias universitarias teóricas preliminares e os duros exames de debuxo. Ao ano seguinte, xa na Escola, obtivo a nota de apto no curso complementario de preparación.

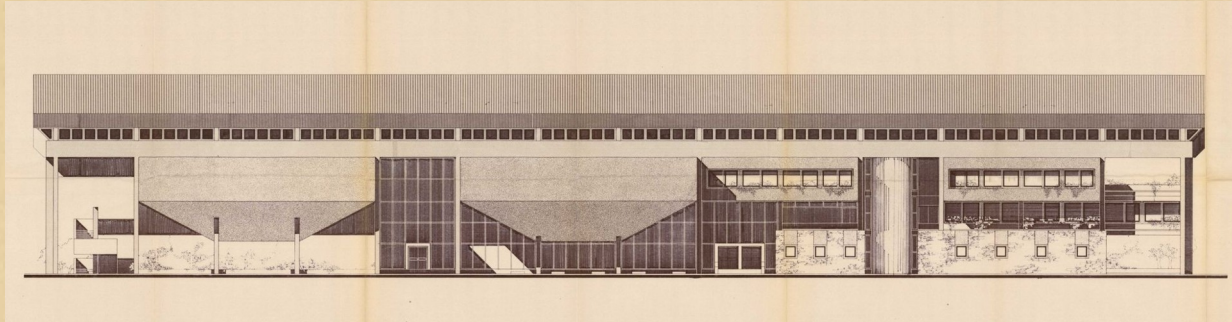
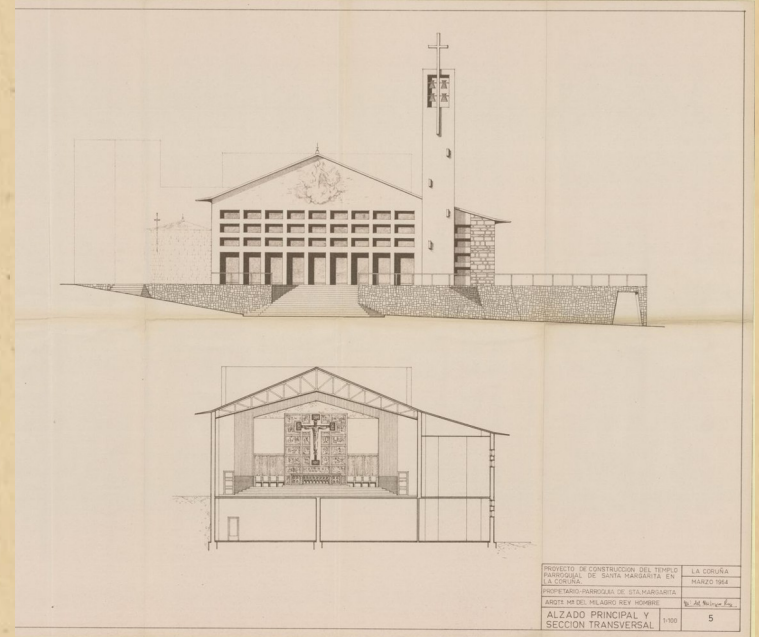
No ámbito **universitario**, sempre se mostrou **tenaz** no apoio dun trato de **igualdade** para a **muller**: "Soy un alumno más" dicía.

María del Milagro **graduouse** como "**arquitecto**" na Escuela Técnica Superior de Arquitectura de Madrid en 1960. Obtivo o título de **doutor arquitecto** en 1964 coa elaboración do proxecto da **igreja parroquial** e casa reitoral de **Santa Margarita** na Coruña.

Proxecto da Escola de Arquitectos Técnicos na Coruña. Alzado principal/ Rodolfo Ucha Donate, José María Laguna Martínez e Juan Castañón Fariña
Data: 1972-07
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 42241/1230v

Proxecto de construción do templo parroquial de Santa Margarita na Coruña. Alzado principal e sección transversal/ M^a del Milagro Rey Hombre

Data: 1964-03
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40331/44

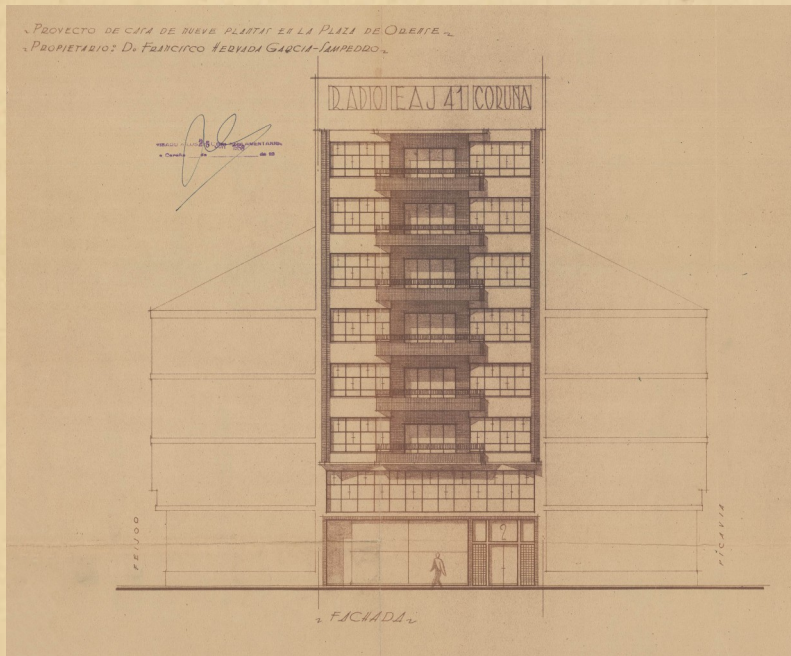

Desde o inicio da súa carreira, **compaxinou** o seu traballo como **profesional independente** con contratos como **arquitecta municipal**, e máis tarde co labor de **docencia universitaria** no departamento de Construcións Arquitectónicas na **Escola Universitaria de Arquitectura Técnica da Coruña**, ata a súa xubilación no ano 2001. Faleceu en marzo de 2014.

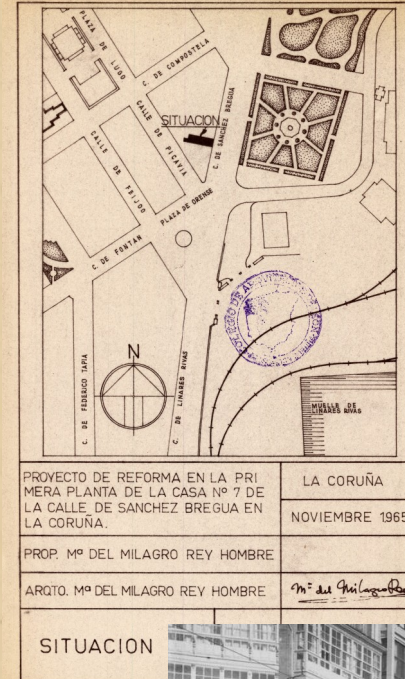
VIDA PROFESIONAL E OBRAS

En 1961, de volta á Coruña, unha vez rematados os seus estudos, presentóuselle a **elección vital** de asumir o papel de ama de casa ou realizarse profesionalmente. Decidiuse pola segunda opción e estableceu o seu **despacho** independente, primeiro, na **praza de Ourense** e máis tarde na rúa **Sánchez Bregua**.

Comezou o seu traballo profesional colaborando co equipo de seu pai na xestión da urbanización e edificación dun **polígono de vivendas en Elviña** e, un pouco máis tarde, no **Plan de Reforma Interior de Zalaeta**.

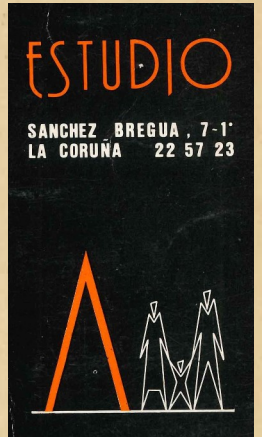

Proxecto de reforma da 1ª planta da casa nº 7 na rúa Sánchez Bregua (A Coruña). Situación/ Mª del Milagro Rey Hombre
 Data: 1965-11
 Delegación da Coruña do COAG
 Signatura: 40084/278

A Coruña: Rúa Sánchez Bregua
 Colección fotográfica
 Data: ca.1930
 Signatura: 3203

Proxecto de casa de nove plantas na praza de Ourense (A Coruña). Alzado/ Santiago Rey Pedreira e Juan González Cebrián
 Data: 1958-05. A Coruña
 Delegación da Coruña do COAG
 Signatura: 40084/278

Logotipo do estudio de arquitectura de Mª del Milagro Rey Hombre
 Data: 1981
 Delegación da Coruña do COAG
 Signatura: 10049/1410

VIDA PROFESIONAL E OBRAS

Ese mesmo ano foi contratada temporalmente como **arquitecta municipal** da Coruña, cargo que desempeñaría en varias ocasións ata 1974.

Entre as encomendas municipais estivo a **reelaboración** do deseño da **Fonte de Catro Camiños**, obra do profesorado e alumnado do Centro de Formación Profesional Acelerada de Someso.

O traballo fíxose necesario tras a derruba dun conxunto de vivendas neste espazo. A **idea** de María del Milagro foi **reflectir** na fonte a **luz** cambiante da **cidade**, empregando para isto **granito** de tonalidade moi clara, extraído dunha **canteira** preto da **Torre de Hércules**.

Foi inaugurada o 14 de setembro de 1963

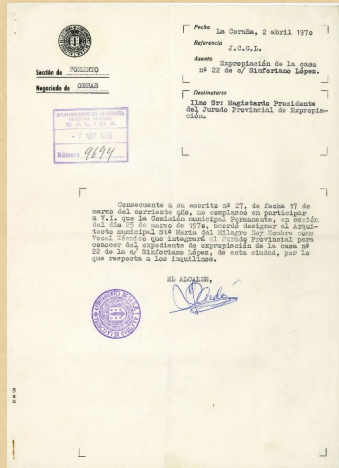
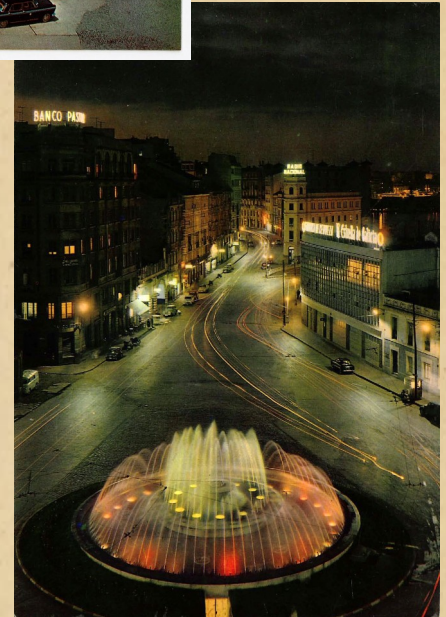

A Coruña: Fonte luminosa de Catro Camiños
Data: 1973
Colección de postais
Signatura: 1897

A Coruña: Torre de Hércules
Data: 191-?
Colección fotográfica
Signatura: 5366

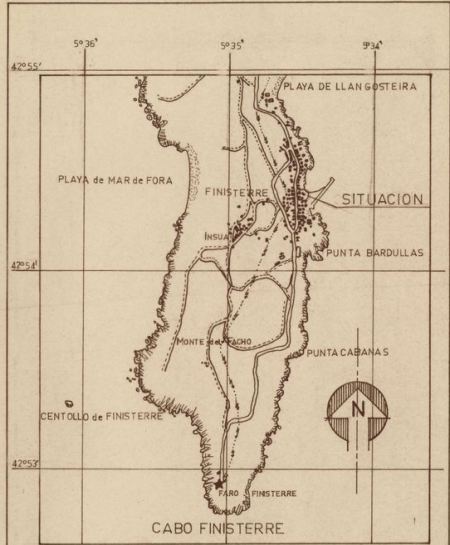
A Coruña: Catro Camiños.
Fonte luminosa.
Data: ca. 1963
Colección de postais
Signatura: 4206

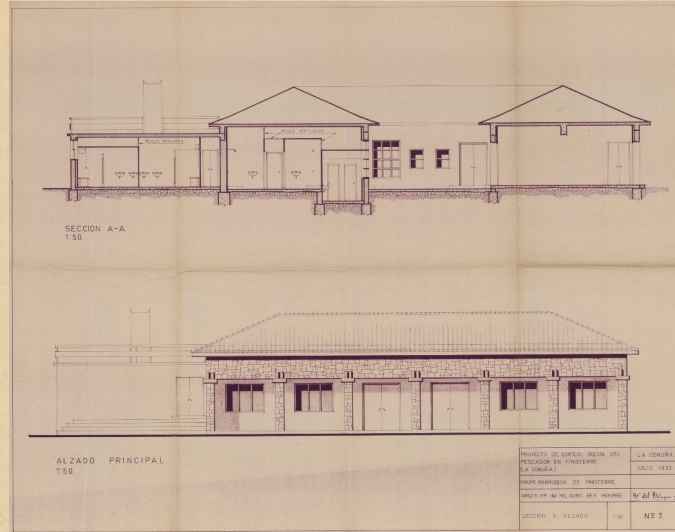
Nomeamento de M^o del Milagro Rey Hombre como vogal técnico na expropiación dunha casa
Data: 1970-04-02. A Coruña
Goberno Civil
Signatura: 33021/1152

VIDA PROFESIONAL E OBRAS

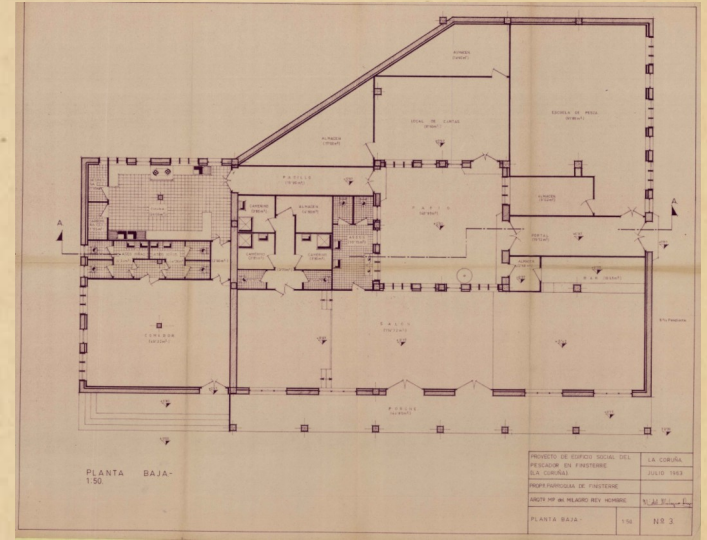
Un dos seus primeiros traballos foi o Local Social do Pescador, en Fisterra, un proxecto colectivo no que se involucraron especialmente as mulleres que participaron de forma activa na súa construción, “oficialas de obra de primeira categoría”.

PROYECTO DE AMPLIACION DE UNA PLANTA PARA CONSTRUCCION DE CUATRO VIVIENDAS EN EL EDIFICIO SOCIAL DEL PESCADOR EN FINISTERRE LA CORUÑA		LA CORUÑA
		SEPTIEMBRE 1965
PROP.º PARROQUIA DE FINISTERRE		
ARQT.º M.º DEL MILAGRO REY HOMBRE		94: del Milagro Rey
SITUACION	1:25000	HOJA 1

Proxecto de ampliación dunha planta para vivendas no edificio social do pescador en Fisterra (A Coruña).
Situación/ Mº del Milagro Rey Hombre
Data: 1965-09
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40330/28

Proxecto de edificio social do pescador en Fisterra (A Coruña).
Sección e alzado e planta baixa/ Mº del Milagro Rey Hombre
Data: 1963-07
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40330/28

Tendo en conta o programa de necesidades sociais da Confraría de Pescadores, a arquitecta proxectou unha edificación ampla no porto fisterrán, nunha área cedida pola Xefatura de Costas. Posteriormente encargáronselle varias remodelacións coas que se incorporaron novos espazos comunitarios: comedor, cociña, aulas e ata vivendas. Foi unha das súas obras favoritas.

VIDA PROFESIONAL E OBRAS

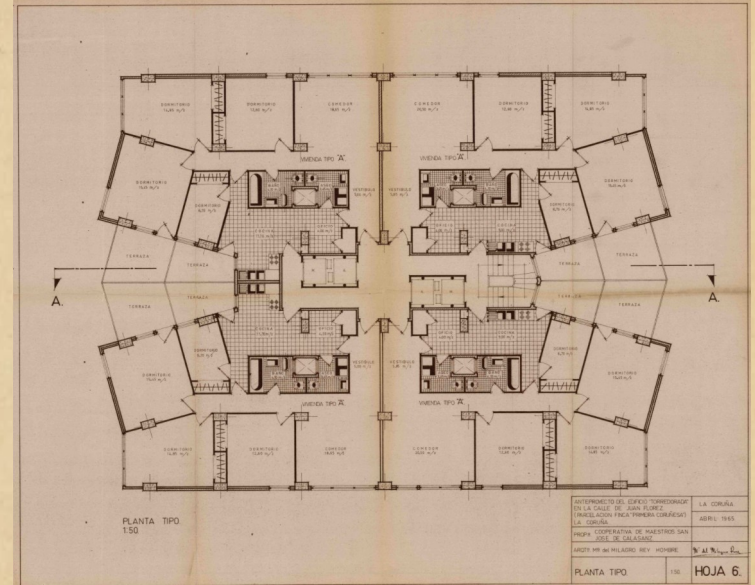
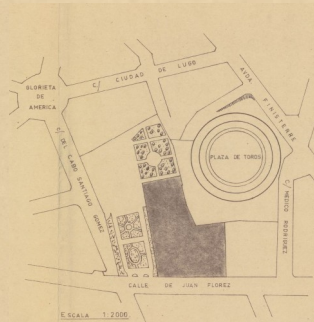
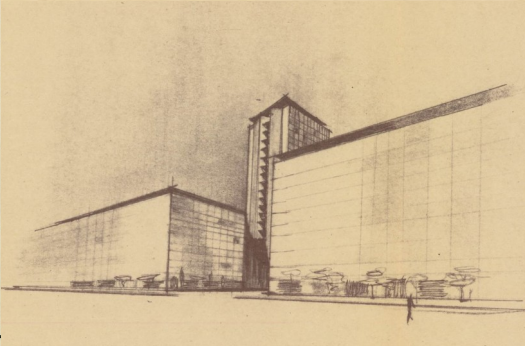
Os encargos particulares de tipo residencial constituíron o grupo de traballos máis numeroso dentro da súa obra. Entre eles, destacamos o proxecto da “Torredorada”, coñecida tamén como “Torre de los maestros” e considerada no seu momento como o primeiro rañaceos da Coruña.

A súa realización supuxo un desafío para a arquitecta en canto á obtención da resistencia e da lixeireza da estrutura, para o que foi fundamental para ela ter acceso ao método de “cálculo de formigón a rotura” do enxeñeiro ucraíno Timoshenko. Algunhas autoridades e funcionarios do momento considerárono prosoviético e antipatriótico.

Expediente de implantación de urbana do edificio “Torredorada”. Fotografía
Data: 1975. A Coruña
Xerencia Rexional do Catastro da Coruña
Signatura: 106873/36

Ordenación de solares na finca ocupada pola fábrica de tecidos “La Primera Coruñesa”. Bosquexo de perspectiva e situación/ Mª del Milagro Rey Hombre
Data: 1963-08
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40330/25

Anteproxecto do edificio “Torredorada” na rúa Juan Flórez. Planta tipo/ Mª del Milagro Rey Hombre

Data: 1965-04
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40332/57

A Coruña: vista parcial
Data: 1915
Colección de postais
Signatura: 106
[Fábrica de tecidos “La Primera Coruñesa”]

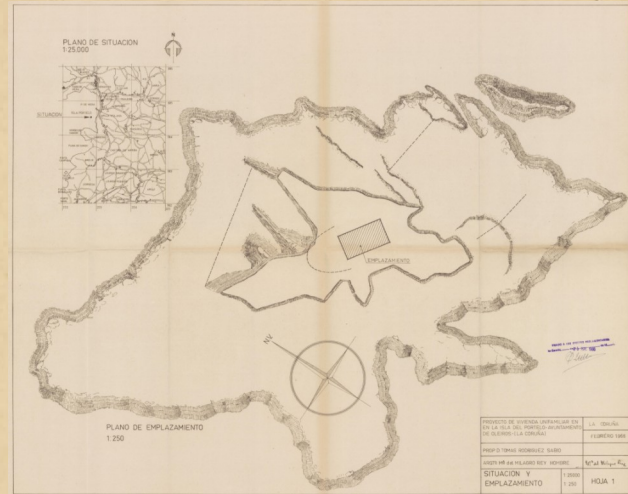
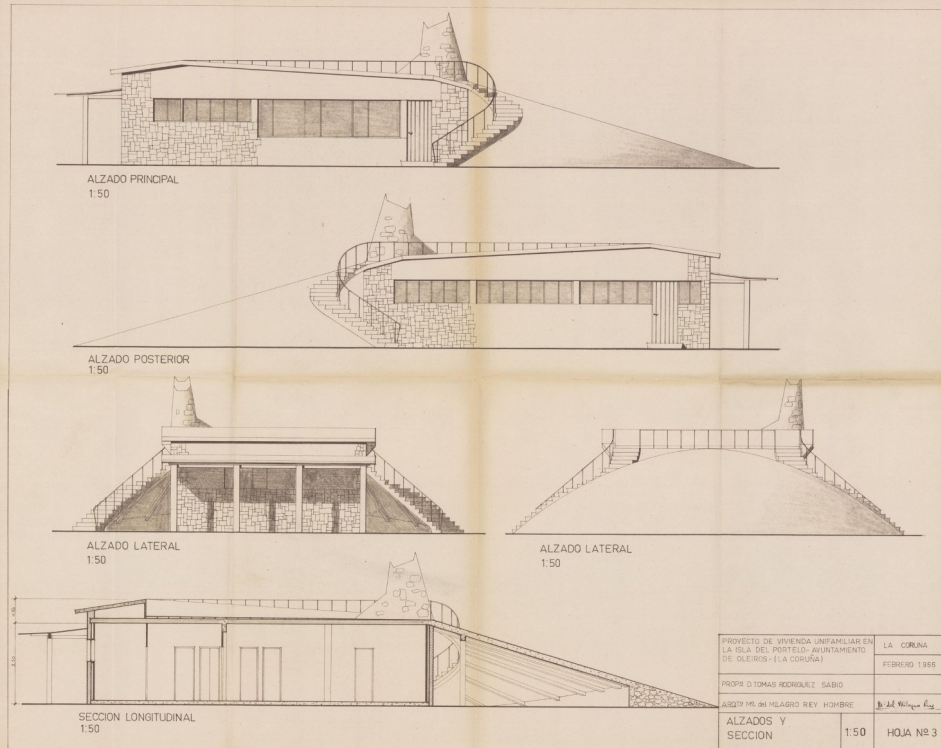
VIDA PROFESIONAL E OBRAS

Como exemplos de **vivendas unifamiliares** sinalar, entre outras, os chalés da Punta Fieiteira en Bastiagueiro e o da **Illa Portelo**, en Mera, este non construído. Neles destaca a **integración do edificio na paisaxe**, cunha **topografía rochosa e exposta ao mar**, e o emprego de **elementos propios de embarcacións** como os dormitorios que semellan **camarotes**.

A Coruña: Panorámica da cidade dende Mera

Data: ca. 1925-1930
Colección de fotografías
Signatura: 3942

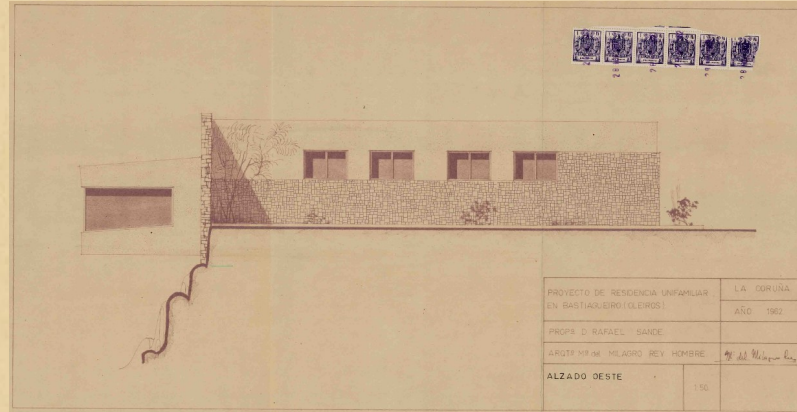
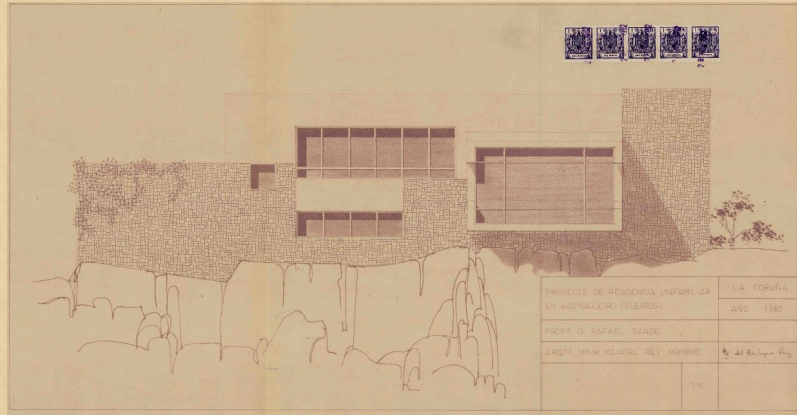

Proxecto de vivenda unifamiliar na illa de Portelo. Alzados e sección e situación/ M^a del Milagro Rey Hombre

Data: 1966-02
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40334/84

[Non construído]

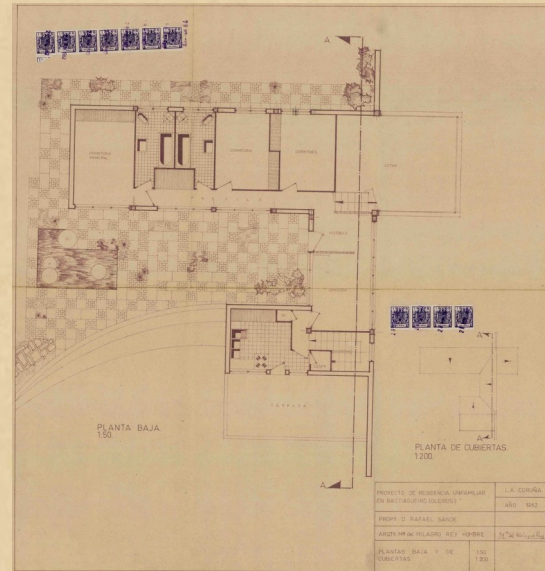
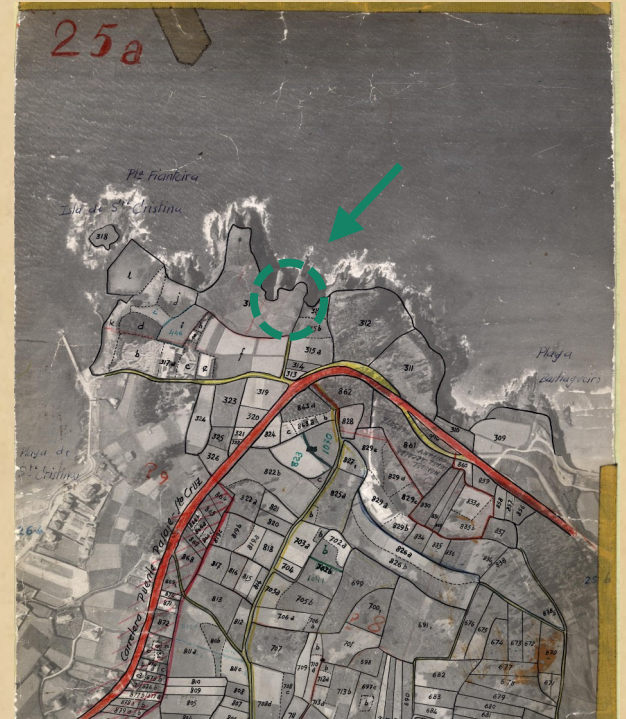
VIDA PROFESIONAL E OBRAS

Proxecto de residencia unifamiliar na punta Fieiteira, en Bastiaqueiro (Oleiros). Alzados e plantas/ M^o del Milagro Rey Hombre

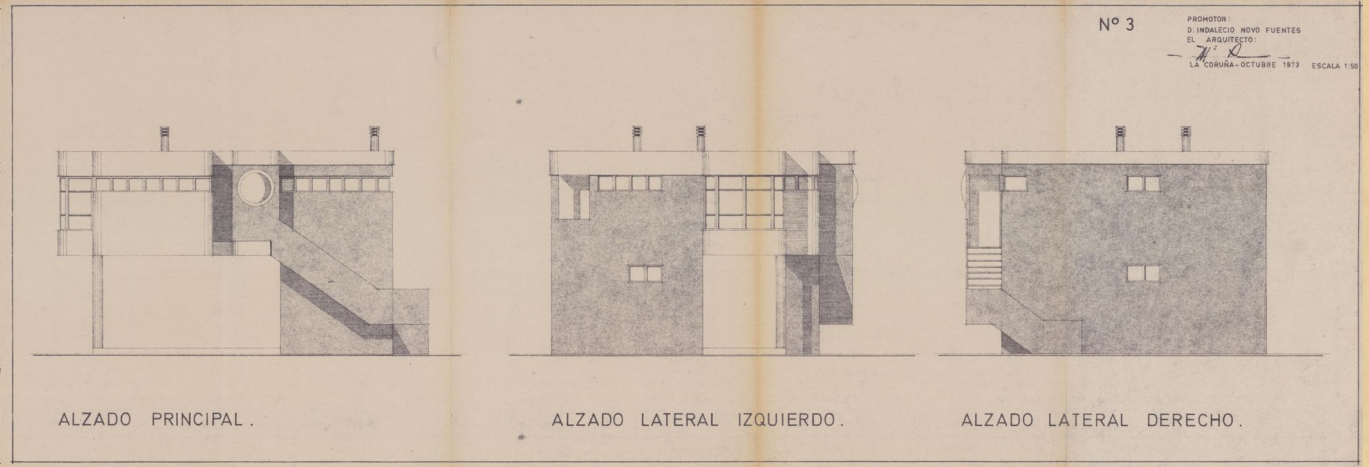
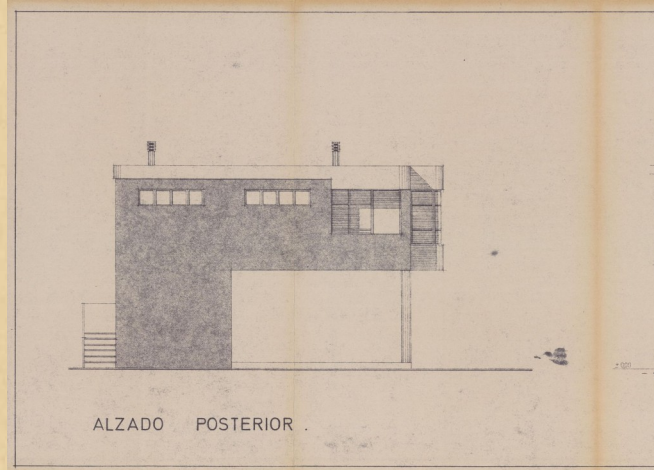
Data: 1962
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40330/12

Fotografía aérea do concello de Oleiros
Data: 195-?
Xerencia Rexional do Catastro da Coruña
Signatura: 25a

Na Punta Fieiteira, ademais, utiliza volumes fragmentados e un miradoiro con cristaleira, elevado e sobresaínte que permite a contemplación de vistas privilexiadas, recursos que a arquitecta repetirá noutros proxectos.

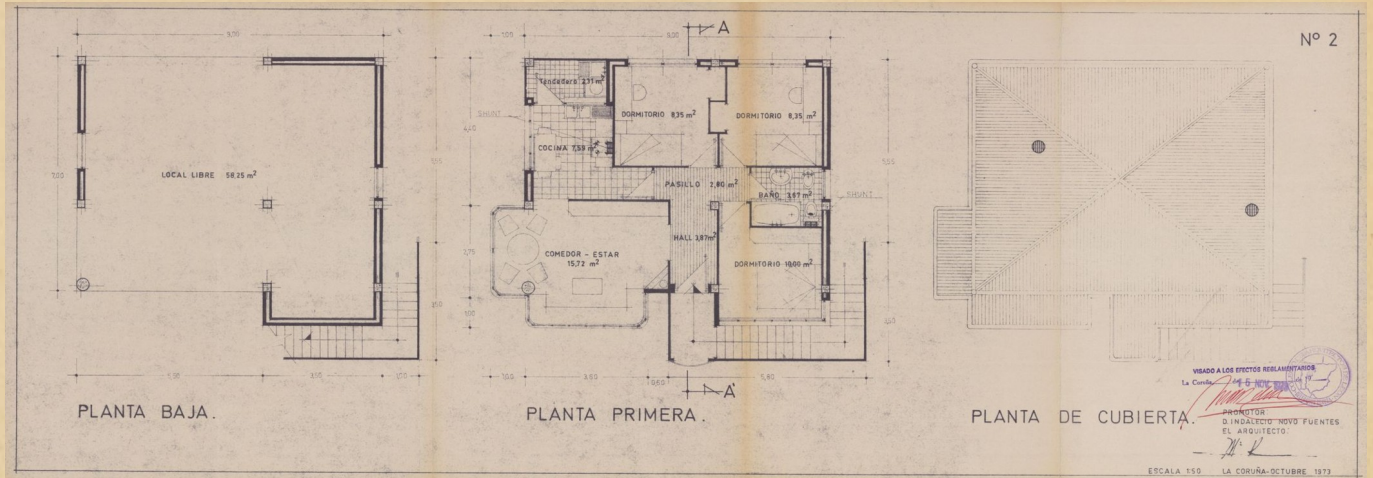
VIDA PROFESIONAL E OBRAS

Proxecto de vivenda no lugar de Collantres, parroquia de Coirós (Betanzos). Alzados e plantas/ M^a del Milagro Rey Hombre

Data: 1973-10. A Coruña
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40869/459
[Non construído]

Chegou a idear unha **casa prototipo** capaz de **reproducirse** en diferentes lugares, con planta baixa libre e piso destinado a vivenda, como na **arquitectura popular**, sempre co seu estilo de **sinxeleza de liñas e economía de formas** primando o **espazo interior** fronte ao exterior.

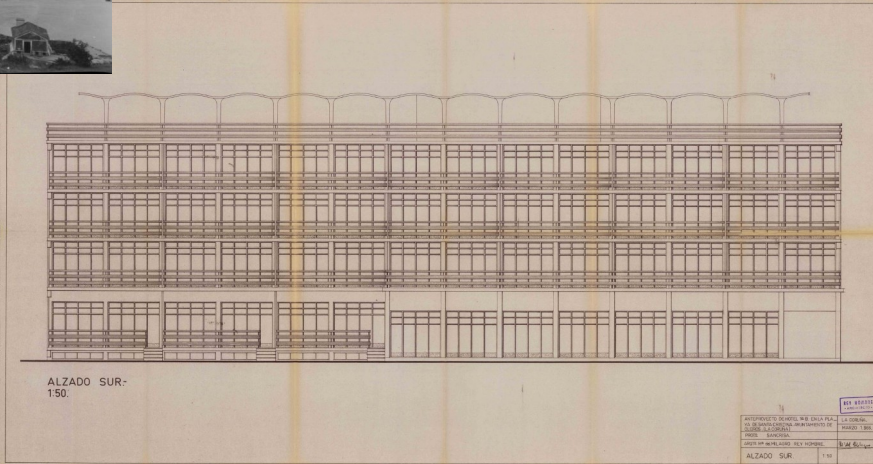
VIDA PROFESIONAL E OBRAS

María del Milagro recibiu tamén varios encargos da promotora SANCRISA para o **areal de Santa Cristina**: consolidación e rexeneración das dunas, hotel e apartamentos, o que supuxo a **transformación** radical deste espazo que se pretendía converter nun lugar de interese **turístico** nacional.

Oleiros: Santa Cristina
Data: 193-?
Colección fotográfica
Signatura: 3256

Anteproxecto de hotel 1ªB na praia de Santa Cristina (Oleiros).
Situación e alzado sur/ Arquitecta: Mª del Milagro Rey Hombre
Data: 1966-03
Delegación da Coruña do COAG
Signatura: 40333/72

A arquitecta, ademais, realizou **numerosos** traballos de índole **relixiosa**, como igrexas, cemiterios e casas reitorais. Aparte da xa sinalada igrexa de Santa Margarita, a de **Santa María de Deixebre**, co seu característico **campanario**, foi a **primeira** que proxectou. Outros encargos deste tipo foron o de San Bernardo de Combarro e o de Santa Baia de Chacín.

Expediente de implantación de urbana da igrexa de Deixebre, concello de Oroso. Fotografía
Data: 196-?
Xerencia Rexional do Catastro da Coruña
Signatura: 105239/D-003-006

A súa obra arquitectónica reflicte a súa filosofía de vida.

BIBLIOGRAFÍA

Carreiro Otero, M. e López González, C.(2018). Una aproximación al archivo de la figura de Milagros Rey Hombre, arquitecta. En: Vazquez Bermúdez, Isabel et al. *Investigación y género. Reflexiones desde la investigación para avanzar en igualdad*. VII Congreso Universitario Internacional Investigación y Género. Sevilla, 28 e 29 de xuño de 2018. Sevilla, pp. 447-458.
<http://hdl.handle.net/2183/21158>

Carreiro, M. e López, C. (2022). *Milagros Rey Hombre, 1930-2014. Memorias y proyectos de una arquitecta pionera*. Editorial Club Universitario

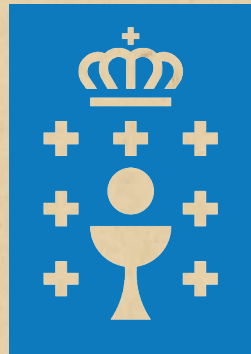
Carreiro, M. e López, C. (2022). Listado completo de los proyectos de la arquitecta Milagros Rey Hombre depositados en el fondo COAG del Arquivo do Reino de Galicia en A Coruña. En: GI-GAUS - Milagros Rey Hombre, 1930-2014: memorias e proxectos
<http://hdl.handle.net/2183/31907>

Lorenzo Aspres, A. (2021). María del Milagro Rey Hombre. Publicado o 30/3/2021 no *Álbum de Galicia* (Consello da Cultura Galega)
<https://consellodacultura.gal/album-de-galicia/detalle.php?persoa=27538>. Recuperado o 07/03/2024
DOI: 10.17075/adg.2021.23684

Lorenzo Aspres, A. (2023). María del Milagro rey Hombre: obras y proyectos de la primera arquitecta independiente de Galicia (España). *Revista Científica Cuadernos de Investigación*, 1, 1-21.
<https://cuadernosdeinvestigacion.unach.cl/index.php/rcci/article/view/e11>

Prieto, Nuria (7 de abril de 2021). *La Torre Dorada, uno de los primeros rascacielos de A Coruña*. Recuperado o 07/03/2024
<https://www.elespanol.com/quincemil/articulos/actualidad/la-torre-dorada-uno-de-los-primeros-rascacielos-de-a-coruna>

realización	NOELIA CASTRO GARCÍA MARTA POLO TRASANCOS DULCE VILLARES CUBA
textos	MARTA POLO TRASANCOS DULCE VILLARES CUBA
diseño	NOELIA CASTRO GARCÍA
dixitalizaci3ns	ELISA VALCARCE GARCÍA
direcci3n	CARMEN PRIETO RAMOS

ARQUIVO
DO REINO
DE GALICIA